

Förskoleklassens verksamhet inom ramen för genomförandearbetet av ny skolnämnd

Rapport till Grundskoleförvaltningen

2018-03-11

Innehåll

1	Inledning	4
2	Syfte och uppdrag	5
2.1	Syfte	5
2.2	Uppdrag	5
3	Bakgrund	6
3.1	Forskning om tidiga insatser	6
3.2	Förskoleklass som skolform	6
3.3	Förskoleklass i nationella styrdokument	7
3.4	Förtydligat uppdrag 2016	7
3.5	Från frivillig skolform till skolplikt	7
3.6	Undervisning i förskoleklass	8
3.7	Behörighet att undervisa	8
3.8	Lärares professionella utveckling	8
3.9	Stadens nätverk för förskoleklass	9
3.10	Arbetstidens fördelning för lärare	9
3.11	Flerspråkiga och nyanlända elever	9
3.12	Tillgång till skolbibliotek	10
4	Metod och genomförande	10
5	Nulägesbeskrivning och analys	11
5.1	Andel elever ökar	11
5.2	Organisatorisk tillhörighet	11
5.3	Organisering av stadens nätverk	12
5.4	Organisering på skolnivå	13
5.5	Tid för verksamhet och undervisning	13
5.6	Organisering på klassnivå	14
5.7	Andel lärare med högskoleutbildning	14
5.8	Styrning/ledning	15
5.9	Skolbyggnaders utformning	16
5.10	Tillgång till digitala verktyg	16
5.11	Utvecklingsarbete	16
5.12	Övergång och samverkan	17
6	Behov och förslag på åtgärder	18
6.1	Ökad kvalitet i undervisningen	18

6.1.1	Stöd och ledning i utvecklingsarbete	18
6.1.2	Pedagogiskt ledarskap för förskoleklass	18
6.1.3	Lärares professionella lärande	19
6.1.4	Stadens nätverk för förskoleklass	19
6.1.5	Samverkan och övergångar	20
6.1.6	Organisering på klassnivå.....	20
6.2	Tydligare ansvar, styrning och ledning	21
6.2.1	Renodlade roller i styrkedjan.....	21
6.2.2	Utveckla/säkra det systematiska kvalitetsarbetet	21
6.2.3	Skolbyggnaders utformning	22
6.3	Ökad likvärdighet för alla elever	22
6.3.1	Tid i förhållande till uppdraget	22
6.3.2	Elevs tillgång till behöriga lärare	23
6.3.3	Flerspråkiga och nyanlända elever	23
6.3.4	Tillgång till skolbibliotek	24
6.3.5	Tillgång till digitala verktyg	24
7	Sammanfattning.....	25
	Bilaga 1	26

1 Inledning

Skolutredningen¹ ligger till grund för den nya skolorganisation som träder i kraft i Göteborgs stad 1 juli 2018. Utredningen omfattar grundskola, förskoleklass, grundskola och fritidshem, men synliggör inte förskoleklass specifikt. Utifrån att förskoleklass är en egen skolform, med delvis andra syften och annat innehåll i utbildningen än grundskola och fritidshem, utgör denna rapport ett viktigt komplement till skolutredningen.

Förskoleklassen har sedan tillkomsten 1998 omgetts av otydliga styrdokument, vilket lett till bristande styrning från huvudman/rektor och en lärarkår som själva lämnats att utforma undervisningen². Det nationella uppdraget förtydligades i en egen läroplansdel 2016, men uppdraget att överbygga skillnaderna mellan förskolans och skolans pedagogik är mycket komplext att förstå och omsätta i praktiken. Det finns därför en stor och outnyttjad utvecklingspotential i denna skolform, som den tillträdande skolförvaltningen i Göteborgs stad klokt behöver ta tillvara, för att på bred front uppnå höjda elevresultat och ökad likvärdighet i en segregerad stad och i en tid då klyftorna mellan elevgrupperna fortsatt ökar³.

I denna rapport benämns förskoleklassens elever även som sexåringar, oavsett faktisk ålder.

---

¹ Göteborgs Stad (2016a). *Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar*. Dnr: 1111/15.

² Ackesjö, H & Persson, S. (2016) *The Educational Positioning of the Preschool-Class at the Border between Social Education and Academic Demands*. Journal of Education and Human Development. March 2016, Vol. 5, No. 1, pp. 182-196

³ OECD. (2017). *Economic Survey of Sweden 2017*.

2 Syfte och uppdrag

2.1 Syfte

Rapportens syfte är att utifrån erfarenheter inom nuvarande organisations förskoleklassverksamhet beskriva viktiga områden som stödjer den interimistiska skolförvaltningen vid organisering och fortsatt utveckling av förskoleklassverksamheten i Göteborgs stad.

2.2 Uppdrag

- Ta fram en tjänstemannarapport som ger en nulägesbeskrivning av nuvarande organisations förskoleklassverksamhet innehållande relevanta bakgrundsfakta om organisering, styrning/ledning och utvecklingsarbete.
- Rapporten ska innehålla en analys av styrkor och utvecklingsområden i nuvarande organisation och verksamhet.
- Identifiera och värdera styrande dokument och avtal med bäring på förskoleklassens verksamhet.

Avgränsningar

I uppdraget ingår inte att genomföra nya kartläggningar, utan att utifrån befintliga underlag beskriva och analysera nuläget.

Förväntat resultat

Den interimistiska skolförvaltningen får en rapport som stöd i arbetet med att bygga en ny organisation utifrån nuvarande verksamheters styrkor och utvecklingsbehov.

Mål

Att den nya organisationens utvecklingsarbete bygger vidare på det statliga uppdraget, skolutredningens intentioner samt den nuvarande organisationens utvecklingsarbete och behov. Att rektors förutsättningar att leda förskoleklassens pedagogiska utvecklingsarbete står i fokus och stärks i den nya organisationen.

3 Bakgrund

Under denna rubrik beskrivs innehåll i till exempel lagtexter, utredningar och policytexter som utgör bakgrund för rapportens senare nulägesbeskrivning och analys.

Skolutredningen identifierar tre förstärkningsområden som beskriver framgångsfaktorer för utveckling av skolverksamheten. För att lyckas med förstärkningsområdena är det avgörande att:

”...arbetet med förstärkningsområdena sker synkroniserat och med stöd av hela utbildningssystemet. Det innebär en kulturförändring, där det handlar om att mäta som stöd för utveckling och inte för att kontrollera. Utvecklingsarbetet behöver utgå från ett kollegialt lärande, på alla nivåer, baserat på forskning, beprövad erfarenhet och omvärldsbevakning. En förutsättning för att kunna genomföra den kulturförändringen är att det finns tillit och förtroende mellan de olika nivåerna och rollerna i utbildningssystemet. Styrningen behöver präglas av att alla nivåer strävar efter att skapa bästa möjliga förutsättningar (utifrån sin roll) för att stödja rektor och lärare i att utveckla undervisningen. En stödkedja, likväl som en styrkedja.” (Skolutredningen, kapitel 7)

3.1 Forskning om tidiga insatser

Forskning betonar vikten av tidiga insatser för barns utveckling och lärande. Tidiga insatser gynnar framgång i skolan såväl som senare i livet. Forskare⁴ menar att bristande måluppfyllelse utifrån skolans uppdrag, vad gäller barns kunskapsutveckling, demokrati-förberedelse och personliga utveckling, ställer stora krav på vetenskapligt grundade förändringar och kompetensutveckling genom hela skolsystemet. Tidiga insatser har stor potential för att motverka bristande likvärdighet och skillnader i elevresultat. Enligt stadens budgetmål för 2018⁵ ska tidiga och förebyggande insatser prioriteras i alla förvaltningar.

3.2 Förskoleklass som skolform

Förskoleklassen tillkom som skolform 1998 med intentionen att öka genomslaget för förskolans pedagogik i skolan⁶. Förskolan och skolan har utvecklats ur olika traditioner och klivet däremellan är bitvis väldigt stort för barnet. Förskoleklassen ska därför skapa kontinuitet från förskolan och samtidigt erbjuda progression. I propositionen⁷ inför ny skollag 2010 beskrivs att undervisning i förskoleklassen bör vara en kombination av förskolans och grundskolans arbetssätt och pedagogik.

Av regeringsuppdrag⁸ från 2015 framgår att intentionen med förskoleklassen ska ligga fast och att skolformen ska fungera som en bro mellan förskola och skola. Förskoleklassens elever ska därför erbjudas en undervisning som är åldersanpassad, med en rik variation av arbetssätt och uttrycksformer.

⁴ Tallberg Broman, Vallberg Roth, Palla & Persson (2015). *Delrapport från SKOLFORSK-projektet Förskola tidig intervention*. Vetenskapsrådet.

⁵ Göteborgs stad. (2017). *Mål och inriktningsdokument för Göteborgs Stads budget 2018*.

⁶ Utbildningsdepartementet. (SOU 1997:21). *Växa i lärande - Förslag till läroplan för barn och unga 6-16 år*.

⁷ Utbildningsdepartementet. (Prop. 2009/10:165). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

⁸ Utbildningsdepartementet. (U2015/191/S). *Uppdrag till Statens skolverk om förtydligande av förskoleklassens och fritidshemmets uppdrag m.m.*

3.3 Förskoleklass i nationella styrdokument

Förskoleklassen förekommer i olika styrande dokument på nationell nivå. Nedan presenteras ett urval och i vilken utsträckning de omfattar skolformen.

- *Skollag*: kapitel 1 - 7 och kapitel 9.
- *Läroplan*: del 1 - 3 i sin helhet, dock ej avsnitt 2.7 *Bedömning och betyg*.
- *Allmänna råd/stödmaterial*: Skolverkets allmänna råd syftar till att stödja lärare och rektor i att uppfylla lagar/styrdokument. Sådana råd saknas dock specifikt för förskoleklassen. Istället finns ett stödmaterial för skolformen, men mellan dessa skrifter råder skillnad i både syfte och rang. Allmänna råd ska följas om skolan inte handlar på annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls. Däremot ställs inte krav på att verksamheten ska utföras så som stödmaterial visar.

Förskoleklassens verksamhet omfattas utav:

- Allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet (2012)
- Allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram (2014)
- Förskoleklassen - uppdrag, innehåll och kvalitet (2014)

Skolverket har även tagit fram olika juridiskt vägledande material för att guida i de lagar, förordningar och föreskrifter som finns för olika verksamhetsformer.

3.4 Förtydligat uppdrag 2016

För att nå ökad kvalitet och likvärdighet i förskoleklass tydliggjordes utbildningens syfte och innehåll i en egen läroplansdel. Denna trädde i kraft 1 juli 2016. Samtidigt reviderades även skrivningarna om övergång och samverkan, för att bättre stämma överens med förskolans läroplan. Nytt var även kravet på att lärare i förskoleklass, grundskola och fritidshem *kontinuerligt* ska samverka kring undervisningen.

Förtydligandet tillkom bland annat utifrån att Skolinspektionen⁹ visade att förskoleklass-elever sällan mötte en undervisning som systematiskt planerades, genomfördes och följdes upp utifrån läroplanens övergripande kunskapsmål. Detta till stor del beroende på att verksamheten präglades av otydliga styrdokument och, som en följd av detta, ofta bristande styrning från huvudman/rektor avseende undervisningens inriktning.

3.5 Från frivillig skolform till skolplikt

Sedan 1998 har det varit frivilligt för elever att delta i förskoleklass. Från 2018 inträder dock skolplikt det år barnet fyller sex år, med syfte att alla barn ska få en likvärdig grundläggande utbildning av god kvalitet. Elever i förskoleklass ges därmed rätt till kostnadsfria skolmåltider och skolskjuts. Skolplikten ska normalt börja fullgöras i förskoleklassen. Därefter ska den fullgöras i grundskolan, om inte barnet ska tas emot i annan skolform. Ett barn ska dock få tas emot tidigare i förskoleklassen liksom i grundskolans årskurs 1 och motsvarande skolformer under vissa förutsättningar¹⁰.

⁹ Skolinspektionen. (2015). *Undervisning i förskoleklass*. Diarienummer 400-2014: 1372

¹⁰ Utbildningsdepartementet. (Prop. 2017/18:9). *Skolstart vid sex års ålder*.

3.6 Undervisning i förskoleklass

Undervisning i förskoleklass behöver förstås på ett annat sätt än i grundskolan och ställer andra krav på dess styrning/ledning. I propositionen inför förskoleklassens tillkomst påtalas att med ett synsätt som utgår från att barns utveckling och lärande pågår ständigt och inte bara i arrangerade lärsituationer, blir det problematiskt att använda undervisningsbegreppet på samma sätt som det av tradition har använts i skolan. Vidare framgår¹¹ att undervisningsbegreppet behöver vidgas till att omfatta ett främjande av läroprocesser, där förskolans och skolans arbetssätt kan mötas.

I propositionen inför ny skollag 2010 anges förskoleklassundervisning som en kombination av förskolans och grundskolans arbetssätt. Lek och skapande arbete lyfts fram som väsentliga delar i lärandet och det betonas att elevens lust och nyfikenhet ska tas tillvara. I det förtydligade uppdraget från 2016 tydliggörs förskoleklassens undervisningsuppdrag genom att ange vilka förmågor eleverna ska ges förutsättningar att utveckla samt vilket centralt innehåll undervisningen ska behandla.

3.7 Behörighet att undervisa

Enligt skollagen är det endast den som har legitimation med behörighet för förskoleklass som får bedriva undervisningen. För detta krävs antingen förskolläraryxamen, grundläraryxamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1 – 3, äldre examen avsedd för arbete i förskolan, förskoleklass eller i minst en av grundskolans årskurser 1 - 3 eller annan examen som ger behörighet att bedriva undervisning¹².

Flera av samverkansgrupperna uttrycker dock att det behövs tydligare inslag av förskoleklass i de utbildningar som idag ger behörighet för skolformen. De menar att nyexaminerade lärare under sin utbildning har mötts av och reflekterat för lite kring frågor som specifikt rör förskoleklass.

3.8 Lärares professionella utveckling

I forskningen finns stöd för att när kompetensutveckling sker genom kollegialt lärande och utförs långsiktigt och systematiskt ökar chansen att utvecklingen gör varaktigt avtryck i verksamheten. För att åstadkomma systematiska förändringar i undervisningen menar forskare¹³ att lärare inte kan driva det professionella lärandet på egen hand. Det bör ledas av extern handledare. Det kräver vidare att huvudman och rektor lyckas främja lärares lärande, så att dessa i sin tur kan främja elevers lärande. För att åstadkomma systematiska förändringar, krävs systematiska åtgärder för ett lärande system.

¹¹ Utbildningsdepartementet. (Prop. 1997/98:6). *Förskoleklass och andra skollagsfrågor*.

¹² Utbildningsdepartementet. *Förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare*.

¹³ Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Studentlitteratur.

3.9 Stadens nätverk för förskoleklass

2012 initierade Center för skolutveckling ett övergripande nätverk för stadens förskoleklassutvecklare med syfte att inspirera, stödja och utmana utvecklingen av förskoleklassverksamheterna samt att bilda lokala nätverk i stadsdelarna för lärare i förskoleklass. Samtidigt klargjordes att det behöver finnas tydliga mandat för utvecklaruppdraget från hemmaförvaltningens ledning och tidsmässiga förutsättningar. Arbetet i nätverken utgår från kollegialt lärande, baserat på forskning, beprövad erfarenhet och omvärldsbevakning.

3.10 Arbetstidens fördelning för lärare

Majoriteten av lärare i förskoleklass har så kallad semestertjänst. Ordinarie arbetstid för heltid är vanligen 40 timmar per vecka och minst 5 veckors semester per år.

Det avtal¹⁴ som reglerar avsatt tid för planering för lärare i förskoleklass i Göteborgs stad anger, beräknat utifrån en heltid, att minst fyra timmar per vecka ska avsättas för individuell och gemensam planering i arbetslaget. Begreppet planeringstid används fortfarande vid många skolenheter, men på huvudmannanivå benämns det allt oftare som pedagogisk utvecklingstid. Ett begrepp som bättre speglar bredden i uppdragets krav.

Utöver tid för förskoleklassens verksamhet och pedagogisk utveckling tjänstgör majoriteten av lärare i förskoleklass resterande arbetstid i fritidshemmets verksamhet.

3.11 Flerspråkiga och nyanlända elever

Studier^{15 16} visar att de barn som anländer till Sverige innan eller strax efter skolstart har störst svårighet att tillägna sig det nya språket och att utveckla skriv- och läsförmågan. Det kan få konsekvenser för deras fortsatta utbildning och i livet. För dessa barn visar forskning att fortsatt stimulans av modersmålet och fortsatt läs- och skrivutveckling via modersmålet är särskilt betydelsefull.

Trots att läroplanen anger att skolan ska ge elever möjlighet att nå så långt som möjligt och kompensera för olika förutsättningar har sexåringar inte laglig rätt till modersmålsundervisning. Den rätten inträder först i grundskolan. Däremot anger läroplanen att förskoleklassen ska medverka till att flerspråkiga elever ges möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

Förskoleklassens elever omfattas inte heller av skollagens definition av nyanlända elever. För att definieras som nyanländ ska eleven ha påbörjat sin utbildning här senare än höstterminsstarten det år hen fyller sju år. Därmed ges förskoleklassens elever inte laglig rätt att ta del av de insatser som specifikt ska gynna nyanlända elevers utveckling och lärande.

---

¹⁴ Göteborgs stad. (2005). §4 i lokalt skolutvecklingsavtal mellan Göteborgs stad och lärarfacken. Dnr 285/05, Göteborgs stadskansli, arbetsgivargruppen

¹⁵ Thomas, WP & Collier, VP. (1997). *School Effectiveness for Language Minority Students*. Washington DC: National Clearinghouse for Bilingual Education.

¹⁶ Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid*. Natur & Kultur.

Förskoleklassen omfattas inte heller av det nationella obligatoriet att få sin bakgrund, sina erfarenheter och kunskaper kartlagda, så som grundskolans nyanlända elever.

För att säkra nyanlända elevers rätt till undervisning har Göteborgs stad tagit fram riktlinjer¹⁷. Dessa omfattar grundskolans och grundsärskolans nyanlända elever och kan ge *vägledning* för förskoleklass. På motsvarande sätt har riktlinjer tagits fram för förskolans barn och är en överenskommelse mellan sektorscheferna.

3.12 Tillgång till skolbibliotek

Skollagens krav på tillgång till skolbibliotek omfattar inte förskoleklassens elever. Dock finns forskningsstöd för att tidig högläsning med barn ger positiva effekter för deras språkutveckling och framtida skolresultat¹⁸. I staden tycks det däremot som om föräldrar med högre social position läser mer för sina barn än de som har en lägre position¹⁹. I förskoleklassens uppdrag ingår ett mångspråkigt arbete samt att arbeta med olika typer av texter. Enligt stadens biblioteksplan²⁰ ska skolbibliotek och skolbibliotekscentral dock utgöra en resurs endast för skolformerna grund- och gymnasieskola. Alltså ej för elever i förskoleklass eller fritidshem. Många av dessa elever ges ändå tillgång till skolbibliotek, men dagens styrdokument säkerställer inte likvärdighet.

4 Metod och genomförande

Denna rapportens slutsatser bygger huvudsakligen på underlag från studier/analys av den egna organisationen, forskning och omvärldsbevakning. För att säkra en bred bild av organisationen, har företrädare från olika nivåer i stadsdelsförvaltningarnas utbildningssektor bidragit med underlag utifrån rapportens frågeställningar. Detta har skett i det stadsövergripande nätverket för förskoleklassutvecklare och i grupperingar av rektorer där representanter från alla stadsdelar varit inbjudna. Insamling av underlag har även skett via epost med områdeschefer, verksamhetsutvecklare, planeringsledare etc.

Slutsatser från forskning har inhämtats genom inläsning av litteratur, utredningar och rapporter, men också genom samtal med Helena Ackesjö vid Linnéuniversitet, Lina Lago vid Linköpings universitet samt med Jan Gustavsson, Eva Skantz Åberg och Kerstin Botö vid Göteborgs universitet. Ovan nämnda företrädare för praktik och forskning benämns i rapporten som samverkansgrupper.

Omvärldsbevakning har skett dels genom inläsning av styrdokument, material och dokumentation, dels genom samtal. Genom att studera vår egen organisation, omvärlden och forskning inom området, är rapportens intention att ge ett väl underbyggt underlag med tillhörande analys för förslag till utvecklingsområden och förstärkning.

---

¹⁷ Göteborgs stad. (2016 [2015]). *Göteborgs stads riktlinjer för nyanlända elevers rätt till utbildning i skolan*. Dnr: 1689/15.

¹⁸ Fornby, S. (2014). *Children's early literacy practices at home and in early years settings: Second annual survey*. London: National Literacy Trust

¹⁹ Göteborgs stad. (2017). *Jämlikhetsrapport 2017 - skillnader i livsvillkor i Göteborg*.

²⁰ Göteborgs stad. (2013). *Biblioteksplan för Göteborgs Stad 2013-2021*.

5 Nulägesbeskrivning och analys

5.1 Andel elever ökar

Hösten 2017 var 2 % av landets sexåringar inte inskrivna i förskoleklass. I Göteborgs stad var andelen drygt 4 % eller ca 250 barn. Några få av dessa kan dock ha gått i förskolan eller grundskolans årskurs 1. Inför kommande läsår behöver organisationen sannolikt ha beredskap för att ta emot fler elever. Av tabellen nedan framgår att det kommer innebära varierande utmaningar i staden. Siffrorna i tabellen är från 2017, men ger troligen en fingervisning inför kommande läsår.

	antal inskrivna i förskoleklass födda 2011 (2017-12-15)	antal befolkning födda 2011 (2017-11-30)	andel ej inskrivna i förskoleklass	antal ej inskrivna i förskoleklass
Angered	773	816	5 %	43
Askim-Frölunda-Högsbo	723	750	4 %	27
Centrum	322	336	4 %	14
Lundby	447	460	3 %	13
Majorna-Linné	562	582	3 %	20
Norra Hisingen	592	605	2 %	13
Västra Göteborg	712	732	3 %	20
Västra Hisingen	809	838	3 %	29
Örgryte-Härlanda	497	522	5 %	25
Östra Göteborg	585	632	7 %	47
Hela Göteborg	6022	6273	4 %	251

5.2 Organisatorisk tillhörighet

I skollagen anges att förskoleklass utgör en skolform i skolväsendet och grundskola en annan. I många andra sammanhang inbegrips dock förskoleklass i grundskolebegreppet, vilket riskerar att skapa missförstånd. Otydlighet kring när förskoleklass inbegrips i begreppet grundskola eller inte, finns såväl nationellt som lokalt. I Göteborgs stads uppföljningsrapport 3²¹ uttrycks att "varje skolform redovisas separat". Dock redovisas

²¹ Göteborgs stad (2017). *Uppföljningsrapport 3 2017 del 2*.

inte förskoleklass, utan inbegrips möjligen som en del i grundskola. Vidare anger stadens budgetmål 2018 att förutsättningarna för språkutveckling på minoritetsspråk ska förbättras inom förskola och grundskola. Förskoleklass inbegrips inte, vilket ändå inte utesluter att det är intentionen. Denna inkonsekvens kan skapa otydlighet på alla nivåer i styrkedjan.

Det finns dock fler aspekter som kan åsidosätta förskoleklassen. Skolformen har sedan starten präglats av otydliga styrdokument, vilket lett till bristande styrning från huvudman och rektor. Trots ett förtydligt läroplansuppdrag sedan 2016, beskriver alla samverkansgrupper att förskoleklassen fortfarande ofta omges av otydligheter och därmed åsidosätts, såväl nationellt som lokalt. Lärare i förskoleklass är till exempel behöriga att söka Skolverkets introduktionskurs i svenska som andraspråk. Däremot omfattas inte förskoleklass som skolform av kursinnehållet.

5.3 Organisering av stadens nätverk

För många av stadens lärare i förskoleklass utgör nätverken en väsentlig del i deras professionella lärande. Det ställer dock krav på en organisering som stödjer nätverksstrukturen, så att innehållet i nätverken kan stödja utvecklingsbehoven, och för att de nationella målen ska uppfyllas, i varje förskoleklass.

Organiseringen behöver ge varje enskild lärare förutsättning att ingå i ett kollegialt lärande utifrån innehållet i det stadsövergripande nätverket. Antingen genom medverkan i det lokala nätverket eller vid den egna skolenheten, ledd av skolans nätverksrepresentant. Likvärdighet saknas dock, då det finns skolenheter där lärarna i förskoleklass endast har knapp eller ingen gemensam tid för pedagogisk utvecklingstid.

En identifierad styrka finns i de stadsdelar där förvaltningen strävar efter att synkronisera den pedagogiska utvecklingstiden för samtliga lärare i förskoleklass. Vissa områdeschefer uppmuntrar även alla lärare i förskoleklass att medverka i de lokala nätverksträffarna. Andra väljer att istället utse en representant per skola till lokala nätverket.

En identifierad styrka finns i de förvaltningar som säkrat en tydlig återkoppling mellan nivåerna i styrkedjan. Detta sker antingen direkt genom kontinuerlig dialog direkt mellan områdeschef och utvecklare alternativt via utsedda rektorer med uppdrag att utgöra länk mellan utvecklare och områdeschef.

Tydlighet i syfte med och innehåll i utvecklarnas uppdrag samt i deras förutsättningar varierar. Detta behöver utvecklas för ökad kvalitet och likvärdighet. Avsatt arbetstid för uppdraget som utvecklare varierar från 30% till att det helt saknas avsatt tid utöver medverkan i nätverksträffarna. I vissa stadsdelar är utvecklaruppdraget förknippat med ett särskilt lönepåslag, i andra delar av staden saknas detta.

När det stadsövergripande nätverket startade 2012 medverkade utvecklare från ungefär hälften av stadsdelarna. Från 2016 har allt fler stadsdelar utsett utvecklare samt organiserat för lokala nätverk i hemmaförvaltningen. I det stadsövergripande nätverket

finns i nuläget deltagare från samtliga stadsdelar, men Angered saknar utvecklare med uppdrag att leda lokalt nätverk i hemmaförvaltningen.

5.4 Organisering på skolnivå

De organisatoriska förutsättningarna och stödet för rektor varierar i staden. Antalet medarbetare per rektor varierar, liksom antalet verksamhetsformer att vara insatt i och ansvara för. Det finns därför stadsdelar som skapat en organisering på skolnivå med biträdande rektor, ofta förknippat med ett särskilt ansvar för förskoleklass. Rektorer beskriver att fördelar med denna organisering kan vara ökat fokus på förskoleklassens verksamhet och organisation samt ökad möjlighet att leda lärarnas lärande. Med olika rektorer för förskoleklass och grundskola finns dock risk att förskoleklassen blir än mer isolerad, vilket kan missgynna kontinuitet och progression för eleverna. Samma risk finns om biträdande rektorer ansvarar för förskoleklass och inte ges möjlighet att delta i förvaltningens rektorsmöten.

De flesta lärare i förskoleklass i staden tjänstgör även i fritidshemmets verksamhet, där de ibland kan vara ensamma om att ha högskoleutbildning. Att ansvara för undervisningen i fritidshem kräver dock en annan utbildning än för förskoleklass. Att verka i två skilda verksamhetsformer ställer krav på förståelse för de skilda uppdragen, men också på att planera, genomföra och följa upp insatser i båda verksamhetsformerna. Förutsättningar för detta är sällsynt, vilket samtliga samverkansgrupper uttrycker oro inför.

Det finns huvudmän som mött det nationella uppdragets ökade kravbild med stärkta förutsättningar, i syfte att öka kvalitet och likvärdighet. Omvärldsexempel finns bland annat i Kalmar och Hedemora kommun, där det avsatts minst 10 timmar per vecka för pedagogiskt utvecklingsarbete för lärare i förskoleklass. Vid vissa av stadens skolenheter eftersträvas att öka tiden för pedagogisk utvecklingstid och samverkan med lärare i andra verksamhetsformer. Samtidigt förekommer lärarscheman som inte uppnår lägsta krav på pedagogisk utvecklingstid. Flera samverkansgrupper anser att balansen mellan avtalad tid för avsatt pedagogisk utveckling och det förtydligade uppdraget behöver utvecklas. Som exempel beskriver de samverkande forskarna hur lärare i nuläget behöver använda den pedagogiska utvecklingstiden för att kartlägga enskilda elever, men att tiden inte räcker för att utifrån resultaten analysera hur undervisningen behöver utvecklas.

5.5 Tid för verksamhet och undervisning

Ett identifierat utvecklingsområde är att det saknas stadsövergripande beslut avseende verksamhetstiden för förskoleklass. Samtliga stadsdelar uttrycker att de tillämpar samlad skoldag även i förskoleklass, trots att det stadsövergripande beslutet²² endast omfattar grundskolans årskurs 1 och 2. Samlad skoldag är en reform som många kommuner införde från 1978, med tanken att skoldagen skulle varva ämnesbunden undervisning och frivilliga aktiviteter. Vid närmare granskning visar det sig dock att samlad skoldag tolkas och tillämpas på olika sätt i staden.

²² Göteborgs kommunfullmäktige. (1989). *Handling 1989 Nr 233*.

Enligt skollagen ska förskoleklassen omfatta minst 525 timmar per läsår, men verksamheten får omfatta högst 190 dagar per läsår och 6 timmar per dag. 525 timmar fördelat över 190 dagar innebär ca 2 timmar och 45 minuters undervisning per dag.

De flesta förskoleklasser har en verksamhetstid på 5 timmar, eller lite drygt. Verksamhetstiden för stadens sexåringar skiljer sig dock både inom och mellan stadsdelar och varierar från 4 till 5,5 timmar. Detta utan att variationerna tycks spegla ett generellt behov i skolenhetens elevunderlag. Det medför en skillnad på 7,5 timmar per vecka och upp till 285 timmar per läsår. Ett omvärdsexempel att ta fasta på är Kalmar kommun, som inför kommande läsår beslutat att gemensamt utöka minsta tid för undervisning i förskoleklass. De bedömer att det krävs mer undervisningstid, än vad skollagen anger, för att kunna leva upp till gällande intentioner.

5.6 Organisering på klassnivå

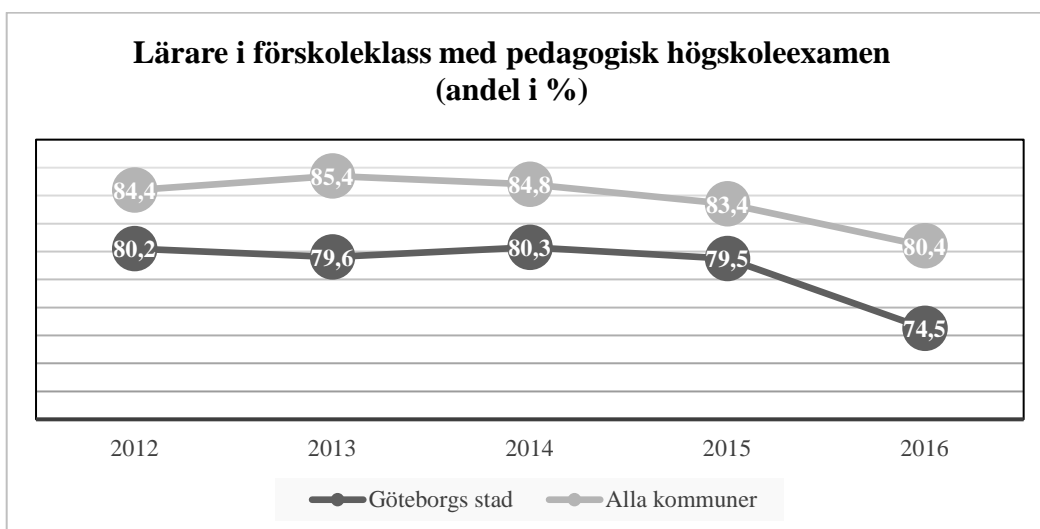
Majoriteten av stadens sexåringar ingår i åldershomogena klasser. Andelen förskoleklass-elever i åldersintegrerade klasser har minskat, men förekommer fortfarande vid ett fåtal skolor. I några stadsdelar förekommer även så kallade storklasser. Antal elever är betydligt fler än i "vanlig" klass och flera lärare arbetar i lag kring klassen. Fördelar som beskrivs är minskad sårbarhet vid lärarfrånvaro och att eleverna kan möta lärare med olika kompetenser. Samtidigt beskriver lärare en ökad oro bland vårdnadshavare och elever. Elever i storklass behöver förhålla sig till väldigt många sociala relationer, vilket kan vara svårt för vissa elever. Det tycks även fordras en schemastyrd organisation som kan försvåra att i undervisningen fånga lärandet i stunden, i enlighet med förskoleklassens intention. Denna organisering medför även ökade krav på kollegial samsyn och förutsättningar för att utveckla detta.

Lärartätheten i förskoleklass är ett identifierat utvecklingsområde. Enligt Skolverkets statistik har antal elever per heltidstjänst i staden ökat i förskoleklass med 28% de senaste 15 åren. Från 12,5 elev per lärare till 16 elever. I samma statistik framgår däremot att antal elever per lärare i stadens grundskolor, med ca 12 elever per lärare, i stort sett varit oförändrat under samma tid. Samtidigt beskriver samverkansgrupperna att scheman för lärare i förskoleklass allt oftare anpassas för att säkra bemanningen i fritidshemsverksamheten, trots att det kan ske på bekostnad av förskoleklassverksamheten. När lärare i förskoleklass till exempel är schemalagd till fritidshemmets stängning, räcker inte arbetstiden till hela förskoleklassens undervisningstid. Samverkansgrupperna ser att denna tendens ökat i takt med fritidshemmets ökande bemanningsutmaning och uttrycker oro inför att rätt kompetens inte alltid finns på rätt plats. Detta sänker ytterligare den verkliga lärartätheten i förskoleklass och därmed undervisningskvaliteten.

5.7 Andel lärare med högskoleutbildning

Undervisning i förskoleklass får endast bedrivas av den som har legitimation med behörighet för skolformen. Det skiljer sig dock från de uppgifter Skolverkets visar i sin statistik. Där anges istället andelen lärare med *pedagogisk högskoleexamen*. Sannolikt visar denna statistik därför en högre andel än andelen med *behörighet*. Statistiken visar att andelen lärare med pedagogisk högskoleutbildning är lägre i Göteborgs stad jämfört med

genomsnittet i övriga landet. Precis som i landet minskar denna andel i staden. Utifrån den nationella målsättningen om ökad undervisningskvalitet och likvärdighet i förskoleklass är detta en trend som kräver snara åtgärder. Uppgifter för 2017 års statistik är inlämnade stadsdelsvis, men ännu ej publicerade av Skolverket. Göteborgs stad saknar dock en egen samlad bild över de inlämnade uppgifterna och vilka variationer de kan beskriva. Därmed saknas aktuellt underlag för analys av nuläget. Främst saknas dock en stadsövergripande bild över totala andelen lärare i förskoleklass, som enligt skollagen har *behörighet att undervisa* i förskoleklass, och hur den andelen sannolikt varierar i staden.

5.8 Styrning/ledning

I stadens sammanställning av kvalitetsarbetet är förskoleklassen osynlig, trots att forskare²³ påtalar vikten av att information och återkoppling fungerar på alla nivåer i skolsystemet och från båda håll.

Skollagen anger att huvudman och skolenheter ska bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete för att identifiera utvecklingsområden, så att uppfyllelsen av de nationella målen ökar. Trots detta efterfrågas inte förskoleklassens resultat specifikt i den stads-gemensamma mallen för redovisning inför kvalitetsbilagan till Uppföljningsrapport 3. Många stadsdelar väljer ändå att separat redovisa förskoleklassens kvalitetsarbete i sina underlag. Flera stadsdelar har, ibland i samverkan med utvecklarna, på förvaltningsnivå identifierat mål specifikt för kvalitetsarbetet i förskoleklass. Målen styr planering och genomförande och de följs upp och analyseras. Detta synliggörs dock inte i den sammanställda kvalitetsbilagan och enligt svar från Stadsledningskontoret är det ett medvetet val.

²³ Gustafsson, J, Sörlin, S & Vlachos, J. (2016). *Policyidéer för svensk skola*. Stockholm: SNS.

5.9 Skolbyggnaders utformning

Stadens ramprogram för förskole- och skolbyggnader²⁴ ger vägledning inför byggnationer. Programmet utgår från styrdokumentet och ska årligen revideras. Detta har dock inte skett efter läroplanens förtydligande 2016. Samverkansgrupperna ser att den kommande revideringen tydligare behöver synliggöra förskoleklassutbildningens och sexåringars specifika behov. I dag beskriver ramprogrammet förskolemiljöer för sig och skolmiljöer för årskurs F-3 för sig. Det anger hur förskolans miljö behöver vara utformad till exempel vad gäller tillgänglighet vid handtvätt, praktiska funktioner i kapprum och särskilda ytor anpassade för utbildningens särart. En skolmiljö anpassad för förskoleklassens syfte och särpräglade undervisning behöver dock skilja sig från grundskolans årskurs 1 - 3. Utifrån uppdraget behöver förskoleklassens lärmiljö till exempel erbjuda utrymme för den elevinitierade leken. Vidare skiljer sig kraven på en skolmiljö avsevärt om den ska vara inkluderande för sexåringar jämfört med för elever i årskurs 3.

5.10 Tillgång till digitala verktyg

Kraven på skolans digitalisering ökar när ny läroplansrevidering blir obligatorisk 1 juli 2018, men lärare i förskoleklass uttrycker att förskoleklassens digitala verktyg ofta är äldre och sämre anpassade jämfört med grundskolans. Forskare har kunnat se samma klyftor²⁵. Staden har nyligen låtit kartlägga skolans tillgång till digitala verktyg med hjälp av ett självvärderingsmaterial från SKL²⁶. I detta material framgår dock att värderingen berör skolformen grundskola, vilket medför att de svar som ligger till grund för kartläggningen inte omfattar skolformen förskoleklass.

5.11 Utvecklingsarbete

Lärare i förskoleklass kan helt sakna stöd i utvecklingsarbetet vid sin skolenhet, trots att forskning visar att de behöver stöd i det professionella lärandet. I rektorsgruppen uttrycks att det kan vara ett resultat av rektorers skiftande kunskaper om skolformens syfte och innehåll och ett behov av att tolka undervisningsbegreppet annorlunda än i grundskolan. Rektors pedagogiska ledarskap förutsätter en god förståelse för uppdraget, men också för att kunna skapa höjd undervisningskvalitet och likvärdighet. I dag finns dock stora kunskapsskillnader kring skolformen bland rektorer.

I forskarsamtalen påtalas att lärare i förskoleklass har en stor utmaning, då de ska kombinera förskolans och grundskolans arbetssätt så att det för varje elev skapas kontinuitet och progression. Det är ett komplext uppdrag, både att förstå i teorin och att omsätta i praktiken. Det är därför av stor vikt att lärarna ges förutsättningar och stöd i utvecklingsarbetet för att bli väl förtrodda med uppdraget och de begrepp som är centrala för förskoleklassen.

---

²⁴ Göteborgs stad. (2014, version 3.0). *Ramprogram för förskole-/skolbyggnader – Lärmiljöer som inspirerar och stödjer lärandet.*

²⁵ Forsling, K. (2017). *Att överbrygga klyftor i ett digitalt lärandelandskap: design och iscensättning för skriv- och läslärande i förskoleklass och lågstadium.* Åbo Akademi

²⁶ Sveriges kommuner och landsting, LIKA 3.0. <http://lika.skl.se/> 2018-02-08

Utöver samverkan om övergångar, krävs även förutsättningar för att skapa samsyn kring de skilda uppdragen och de olika lärarkategoriernas kompetenser. Den nationella intentionen är att integrera förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola, men forskare pekar på att det kan finnas både inre och yttre hinder för samverkan mellan dessa verksamhetsformer. Dels finns få arenor för samverkan och dels finns en skillnad i verksamhetsformernas status, där lärare i förskoleklass ofta upplever sig i underläge³³. I avsaknad av samverkan med andra verksamhetsformer menar Ackesjö att förskoleklassen riskerar att bli en isolerad ö. När insyn och gränser mellan verksamhetsformerna är mer eller mindre stängda beskriver lärarna i Ackesjöes studie att de befinner sig i skolans marginaler.

6 Behov och förslag på åtgärder

Skolutredningen har tagit fram tre förstärkningsområden med syfte att höja undervisningens kvalitet och likvärdighet. Under denna rubrik ordnas behov och förslag på åtgärder utifrån dessa förstärkningsområden och utifrån förskoleklassens specifika behov. Varje förslag på åtgärd följs av en kort beskrivning av behov och analys.

6.1 Ökad kvalitet i undervisningen

6.1.1 Stöd och ledning i utvecklingsarbete

Åtgärd: Alla lärare i förskoleklass behöver långsiktigt och systematiskt ges stöd och ledning i utvecklingsarbetet av handledare med fördjupad förståelse av uppdragets innebörd.

Ett förtydligt uppdrag är den hittills viktigaste förändringen för förskoleklassen. Om uppdraget ska leda till höjd undervisningskvalitet och likvärdighet för alla elever, behöver dock utveckling ske i varje enskild förskoleklassverksamhet och hos varje enskild lärare.

6.1.2 Pedagogiskt ledarskap för förskoleklass

Åtgärd: Kompetenshöjande insatser för rektorer som stärker förutsättningarna för deras pedagogiska ledarskap.

Att styra och leda förskoleklassen förutsätter god förståelse för skolformens specifika syfte och innehåll. Huruvida förskoleklassen blir en isolerad ö eller en fungerande bro mellan förskola och grundskola avgörs av ledningens förståelse för intentionerna med förskoleklassen och den vidare tolkningen av undervisningsbegreppet. Utifrån denna förståelse kan ledningen skapa rätt förutsättningar för utvecklingsarbete i skolformen.

---

³³ Elvstrand, H & Lago, L. (2018). *Samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola*. Linköpings universitet.

6.1.3 Lärares professionella lärande

Åtgärd: Stärk tillgången till ett långsiktigt och systematisk kollegialt lärande för lärare i förskoleklass för att utveckling av undervisningen ska bli bestående och göra varaktigt avtryck i verksamheten.

Förskoleklassens lärare saknar ofta stöd i utvecklingsarbetet och ställs ofta utanför det kollegiala lärande vid skolenheten. Detta trots att forskning visar att det mest effektiva ledarskapet i relation till elevers lärande och utveckling är att främja och delta i lärares lärande och utveckling samt att skapa möjlighet och förutsättningar för kollegialt lärande. Rektor främjar ett sådant utvecklingsarbete genom att skapa forum för ett kontinuerligt lärande och genom sträva efter att reducera annat som konkurrerar om lärarnas tid.

Åtgärd: Stärk tillgången till innehåll i ett kollegialt lärande för lärare i förskoleklass.

Förskoleklassen har endast begränsad tillgång till Skolverkets lärmoduler. I sex av åtta kunskapsområden saknas innehåll för förskoleklassen som skolform. Då stor del av skolenhetens kollegiala lärande utgår från dessa lärmoduler, behöver staden verka för att det finns tillgång till ett relevant innehåll i det kollegiala lärandet för lärare i förskoleklass.

Åtgärd: Instifta fler förstelärartjänster för lärare i förskoleklass, även för legitimerade förskollärare, trots att de ej är berättigade till statsbidrag.

I nuläget finns sammanlagt knappt en handfull förstelärare som är verksamma i förskoleklass i staden. Genom att instifta fler förstelärartjänster för lärare i förskoleklass utvecklas och säkras att ett kollegialt lärande även omfattar förskoleklassens lärare. Då dessa karriärtjänster erbjuds i andra skolformer riskerar staden annars att kompetenta lärare i förskoleklass lämnar skolformen.

6.1.4 Stadens nätverk för förskoleklass

Åtgärd: Bevara nätverksstrukturen där den är fullt utbyggd och utveckla i de områden som saknar strukturen, för att innehållet i centrala nätverket ska ha en tydlig koppling till varje skolenhet.

Samverkansgrupperna ser den tänkta nätverksstrukturen som en styrka i nuvarande organisation. När nätverkets samtliga nivåer fungerar, utgör de ett viktigt stöd i utvecklingen av kvalitet och likvärdighet i stadens förskoleklassverksamheter. I en sådan organisering kan utvecklarna ha rollen av handledare i kollegornas professionella lärande. I de fall strukturen är väl utbyggd är den värd att bevara. I övriga fall är den värd att utveckla. Strukturen utgår från att det finns en tydlig koppling mellan det stadsövergripande nätverket för förskoleklassutvecklare, de lokala nätverken och forumen vid samtliga skolenheter för alla lärare i förskoleklass. Det underlättas av att alla lärare i förskoleklass i staden schemaläggs för gemensam tid för pedagogiskt utvecklingsarbete.

Åtgärd: Bevara/utveckla en tydlig koppling och informationsflöde mellan olika delar i stöd- och styrkedjan med avseende på förskoleklass.

För att innehållet i nätverken ska samspela med övrigt utvecklingsarbete måste det finnas en tydlig koppling och informationsflöde som fungerar åt båda håll i styrkedjan, mellan utvecklare och rektorer såväl som till nivåer över rektor. Utvecklare och rektorsgrupp bör

gemensamt och kontinuerligt följa upp och analysera resultaten, samt planera fortsatt utvecklingsarbete. Detta minskar risken för att förskoleklassens utvecklingsarbete hamnar i skolans marginaler, isolerat från förvaltningens övriga utvecklingsarbete. Detta fungerar relativt väl i vissa stadsdelar, mindre väl eller inte alls i andra.

Åtgärd: Tydliggör nätverkens och utvecklarnas uppdrag och skapa likvärdiga förutsättningar för utvecklarna.

Förskoleklassutvecklarna har en ansvarsfull roll för stadens utvecklingsarbete, de behöver utses med omsorg. Det stadsövergripande nätverket behöver en uppdragsbeskrivning för utvecklarna, motsvarande den som sedan länge finns för fritidshemmets nätverk. Vidare behöver förvaltningsledningen ge utvecklarna likvärdiga och tydliga mandat och tidsmässiga förutsättningar för uppdraget, förslagsvis i form av förstelärartjänster.

6.1.5 Samverkan och övergångar

Åtgärd: Skapa arenor och stärk förutsättningar för att lärare i olika verksamhetsformer kontinuerligt ska kunna samverka kring undervisningens innehåll.

Enligt förskolans och skolans läroplaner ska skolformerna haka i varandra vertikalt, för att kunna skapa kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande.

Förvaltningsledningen behöver ha en målbild för vad denna samverkan ska leda till.

Åtgärd: Utarbeta en stadsgemensam plan för övergången från förskola till förskoleklass, för att säkra undervisningens kvalitet och likvärdighet. Säkerställ att kunskapen om innehållet påverkar de handlingar som utförs. Skapa förutsättningar för att planen kan genomföras.

I flera stadsdelar finns samverkan kring denna övergång, ofta med gemensam plan, men kontinuerlig utvärdering sker endast i vissa fall. Där det finns en plan är det inte givet att den följs vid alla skolenheter och det tycks variera huruvida den påverkar de handlingar som utförs. Utifrån kunskap om vikten av kvaliteten i själva handlingarna behöver förvaltningen säkerställa att arbete med övergångar i hela staden sker kontinuerligt och systematiskt. All berörd personal behöver ingå i samtal kring aktiviteternas kvalitet.

Åtgärd: Utarbeta en stadsgemensam plan för övergången från förskoleklass till grundskolans årskurs 1, för att säkra undervisningens kvalitet och likvärdighet. Säkerställ att kunskap om innehållet påverkar de handlingar som utförs. Skapa förutsättningar för att planen kan genomföras.

Gemensam plan kring denna övergång saknas helt i de flesta stadsdelar. Den omnämns inte i skolutredningen, men behöver organiseras systematiskt utifrån kunskap om dess betydelse för eleverna och utifrån hur åsidosatt den ofta är vid de enskilda skolenheterna.

6.1.6 Organisering på klassnivå

Åtgärd: Utarbeta en stadsgemensam tanke med förskoleklassers organisering på klassnivå utifrån barnets bästa och med grund i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Förskoleklassers organisering på klassnivå varierar i staden. Det förekommer åldershomogena och åldersintegrerade klasser såväl som storklasser. I en stad med skiftande

lokala förhållanden kan variationer behöva finnas, men alltid utifrån kunskap om vad som är barnets bästa. Inom ramen för denna rapport har inte framkommit huruvida olika klassorganiseringar har koppling till vetenskap, till exempel vad gäller organisering i storklasser för sexåringar. Detta behöver undersökas vidare.

6.2 Tydligare ansvar, styrning och ledning

6.2.1 Renodlade roller i styrkedjan

Åtgärd: Säkerställa att det finns funktioner på stadsövergripande nivå med särskild kompetens och med uttalat uppdrag att bevaka skolformen.

Förskoleklassen är systematiskt åsidosatt både nationellt och lokalt. Göteborgs stad behöver säkerställa att det sker en tydlig förändring. Det kräver funktioner som för stadens räkning bevakar hur skolformen tas tillvara såväl nationellt som lokalt.

Åtgärd: Ansvara för att förskoleklassen kontinuerligt finns på agendan på alla nivåer, för att återkommande fokus ska kunna motverka att skolformen åsidosätts.

När förskoleklassen blir skolpliktig finns ökad anledning att utnyttja utvecklingspotentialen i denna skolform, för att uppfylla stadens övergripande mål för skolväsendet.

Åtgärd: Utveckla stödet runt rektor för att stärka möjligheterna att fokusera på det pedagogiska ledarskapet.

Rektor behöver omges av välfungerande stödprocesser, med tydlig rollfördelning för olika funktioner samt avlastning i olika administrativa uppgifter. Externa stödfunktioner behöver i högre grad träffa rektor på skolenheten, istället för tvärtom. Vidare föreslås att rektorer organiseras i mindre områdesteam, för att säkra ett kollegialt lärande för rektorer, på motsvarande sätt som för stadens förskolechefer.

6.2.2 Utveckla/säkra det systematiska kvalitetsarbetet

Åtgärd: Tydliggör kvalitetsmål för utbildningen i förskoleklass, företrädesvis utarbetade i samverkan med utvecklarna.

Förvaltningen behöver ha en gemensam idé om hur förskoleklass ska bidra till att alla elever ska nå skolans mål och utvecklas till sin fulla potential samt vad det innebär att varje elev ska erbjudas såväl kontinuitet som progression. Utifrån denna idé behöver kvalitetsmål formuleras i samverkan med de som känner förskoleklassverksamheten väl.

Åtgärd: Ta ansvar för insamling av information från förskoleklassen samt för återkoppling och åtaganden nedåt i styrkedjan, för att möta identifierade behov.

Enligt skolutredningen ska det systematiska kvalitetsarbetet utvecklas och säkras för att bättre återspegla skolenheternas kvalitetsarbete. Det inbegriper även förskoleklass. Dock efterfrågas inte förskoleklassers målsättning och resultat i den stadsgemensamma mallen för insamling av information. För att huvudman ska ha en målbild för sina skilda verksamheter behöver information kunna följas upp och analyseras. Idag saknas sådant informationsunderlag på högre nivåer och som en följd av detta saknas även återkoppling till lägre nivåer i stöd- och styrkedjan.

6.2.3 Skolbyggnaders utformning

Åtgärd: Stadens ramprogram för byggnation behöver revideras, så att det utgår från nuvarande styrdokument samt tydligare anger hur skolmiljöer behöver anpassas för att stödja, inspirera och utmana förskoleklassens elever och verksamhet.

Skolmiljön måste utgöra ett stöd för den specifika undervisning som ska bedrivas där. I nu gällande revidering av ramprogrammet beskrivs skolmiljöerna för årskurs F-3. Programmet behöver dock göra åtskillnad mellan elevers varierande behov samt olikheter i syfte och särprägel i utbildningen mellan förskoleklass och grundskolans tidiga år.

6.3 Ökad likvärdighet för alla elever

6.3.1 Tid i förhållande till uppdraget

Samverkansgrupperna betonar hur likvärdigheten påverkas av olika tidsaspekter i förhållande till det nationella uppdraget:

- Tid för undervisning
- Tid för samverkan och pedagogiskt utvecklingsarbete
- Tid för professionellt lärande

Åtgärd: Utred vilken tid för undervisning och med vilken lärartäthet, som behövs i stadens förskoleklasser, för att utbildningen ska leva upp till de nationella målen. Säkerställ behoven.

En skolpliktig förskoleklass syftar till att skapa ökad kvalitet och likvärdighet i utbildningen, samt att öka möjligheten att tidigt fånga upp elevers behov. För att uppfylla detta syfte är dock tiden för undervisning av avgörande betydelse. Av samma skäl behöver det även säkerställas att undervisningen bedrivs av behöriga lärare och att dessa är schemalagda för undervisning under hela undervisningstiden. Det vill säga att rätt kompetens finns på rätt plats. Antal elever per undervisande lärare har ökat markant i staden och behöver beaktas för att säkra undervisningens kvalitet och likvärdighet.

Åtgärd: Utred vilken tid lärare i förskoleklass behöver avsatt för samverkan med andra verksamhetsformer och för att bedriva ett systematiskt och kontinuerligt kvalitetsarbete, för att utbildningen ska leva upp till de nationella målen. Säkerställ behoven.

För att förskoleklassen ska utgöra en bro mellan förskola och grundskola och för att varje elev ska erbjudas kontinuitet och progression, krävs förståelse för uppdragen i de olika skolformerna och samverkan mellan dess lärare om utbildningens innehåll. För att en högkvalitativ och likvärdig utbildning ska kunna bedrivas i förskoleklass har även tiden för pedagogiskt utvecklingsarbete en avgörande betydelse. För att ett kontinuerligt och systematiskt utvecklingsarbete ska pågå i varje enskild förskoleklass krävs att ledningen stödjer och ger förutsättningar för detta. I de fall lärare i förskoleklass även ska ansvara för fritidshemmets verksamhet behöver de ges adekvat utbildning. Dessutom behöver tiden avsatt för pedagogiskt utvecklingsarbete anpassas för de krav det innebär.

Åtgärd: Utred vilken tid lärare i förskoleklass behöver avsatt för sitt professionella lärande för att utbildningen ska leva upp till de nationella målen. Säkerställ behoven.

För att uppdraget ska förverkligas i varje enskild förskoleklass krävs att ledningen stödjer och ger förutsättningar för lärares professionella lärande. Varje lärare behöver få ingå i kollegialt lärande tillsammans med lärare i andra verksamhetsformer, men också i den egna skolformen. För alla lärare, men särskilt för de vid mindre skolenheter, är det av stor betydelse att få ingå i kollegialt lärande med kollegor från andra skolenheter och/eller från andra delar av staden. Detta underlättas av en stadsgemensam tid som avsatts för pedagogiskt utvecklingsarbete/professionellt lärande för lärare i förskoleklass.

6.3.2 Elevers tillgång till behöriga lärare

Åtgärd: Kartlägg andelen behöriga lärare i stadens olika skolenheter. Säkerställ att fördelningen av behöriga lärare ökar likvärdigheten.

Staden behöver kartlägga behörighet för lärare i förskoleklass vid stadens skolenheter samt säkerställa att de mest kompetenta lärarna återfinns i de områden där de behövs bäst.

Åtgärd: Öka andelen behöriga lärare i förskoleklass, genom en ökad samverkan med universitet och lärosäten och genom att bli en mer attraktiv arbetsgivare.

För att bättre anpassa kompetensförsörjningen i förskoleklass behöver staden utveckla samarbetet med universitet och lärosäten, bland annat genom samverkan kring tydligare inslag av förskoleklass i de utbildningar som ger behörighet för skolformen. Exempel på åtgärder är fler riktade uppdragsutbildningar och att skapa fler vägar in i yrket. För att bli en mer attraktiv arbetsgivare behöver staden skapa ökade möjligheter och bättre villkor som attraherar och behåller medarbetare med rätt kompetens i förskoleklass.

6.3.3 Flerspråkiga och nyanlända elever

Åtgärd: Ta ställning för att förskoleklassens elever ska ges rätt till modersmålsundervisning och/eller de insatser som specifikt ska gynna nyanlända elever. Inför obligatorisk kartläggning i förskoleklass av alla nyanlända elevers bakgrund, erfarenheter och kunskaper.

Huvudman är inte skyldig att erbjuda sexåringar modersmålsundervisning, och/eller insatser som gynnar nyanlända elever. För förskoleklass gäller inte heller kravet att kartlägga nyanlända elevers bakgrund, erfarenheter och kunskaper, så som för grundskola. Stadens riktlinjer för nyanlända elever kan förvisso ge *vägledning* för förskoleklass, men huvudman behöver aktivt *ta ställning* även för nyanlända sexåringars rättigheter. Utifrån att dessa insatser gör stor skillnad för eleverna och utifrån den kontext Göteborgs stad befinner sig i, behöver staden ha högre ambition än skollagen för förskoleklassens elever.

Åtgärd: Förbättra förutsättningarna för minoriteternas språkutveckling på sitt minoritetsspråk, även i förskoleklass.

Enligt stadens budgetmål för 2018 ska minoriteternas förutsättningar för språkutveckling förbättras inom förskola och grundskola. Att förskoleklassen inte omfattas beror möjligen på osäkerhet kring grundskolebegreppet, men behöver tydliggöras.

6.3.4 Tillgång till skolbibliotek

Åtgärd: Ta ställning för att förskoleklassens elever och lärare ska ha tillgång till skolbibliotek och skolbibliotekscentral med samma rätt som för grund- och gymnasieskolans elever och lärare.

Skollagens krav på tillgång till skolbibliotek omfattar inte förskoleklass. Utifrån forskning om vikten av tidiga insatser och utifrån de segregerade uppväxtvillkor som råder för barn i Göteborgs stad, behöver staden dock ha högre ambitioner än skollagen och ge förskoleklassen tillgång till skolbibliotek och skolbibliotekscentral.

6.3.5 Tillgång till digitala verktyg

Åtgärd: Kartlägg tillgången till digitala verktyg i förskoleklass. Värdera resultatet i förhållande till läroplanens krav.

Tillgången till digitala verktyg i förskoleklass är ofta äldre och sämre anpassade jämfört med i grundskola. Den kartläggning som staden nyligen låtit genomföra av skolans tillgång till digitala verktyg avsåg endast skolformen grundskola, alltså ej förskoleklass. Tillgången till digitala verktyg behöver vara i balans med läroplanens intentioner.

7 Sammanfattning

Förskoleklassen är systematiskt åsidosatt både nationellt och lokalt. Skolformen omges av otydligheter bland annat på grund av att det råder obalans mellan skollagens och läroplanens krav.

För att utnyttja förskoleklassens utvecklingspotential behöver förvaltningen ha en gemensam och tydlig tanke med vad läsåret i förskoleklass ska bidra till och vad det innebär att varje elev ska erbjudas såväl kontinuitet som progression. Denna tanke behöver utgå från skolutredningens intentioner och innehållet i denna rapport, men också utifrån ytterligare fördjupning och vidare kartläggningar. Detta för att den framtida organiseringen ska präglas av kunskap och tydlighet kring förskoleklassen och genomgå varje nivå i styrkedjan.

Den interimistiska förvaltningen behöver i första skedet särskilt beakta följande:

- säkra att tillgång till lokaler och behöriga lärare svarar mot de ökande behoven som uppstår när förskoleklassen blir skolpliktig från läsåret 2018/2019. Andelen elever som idag inte deltar i förskoleklass varierar i staden. Att skolformen blir skolpliktig kommer därför medföra större utmaningar i vissa områden än i andra.
- säkra tillgången till undervisning för eleverna. Utred och besluta om vilken minsta gemensam undervisningstid som krävs för att uppfylla utbildningens förtydligade syfte och med likvärdig tillgång till en undervisning som bedrivs av behöriga lärare. Andelen behöriga lärare i förskoleklass i stadens olika områden behöver kartläggas kontinuerligt och i vilken grad de faktiskt är schemalagda för undervisning under förskoleklassens undervisningstid.
- öka förutsättningarna för att utveckla undervisningskvaliteten och likvärdigheten i alla förskoleklasser. Skapa förutsättningar för rektorers ökade kunskaper om förskoleklassens uppdrag samt ökade förutsättningar att leda lärarnas utvecklingsarbete och lärande. Utred och besluta om vilken minsta garanterad tid för pedagogisk utvecklingstid, enskild såväl som gemensam, som krävs för att lärarna i förskoleklass ska kunna uppfylla kraven i det förtydligade läroplansuppdraget.

Uppdraget utfört av: Annika Andreåsson, utvecklingsledare, Center för skolutveckling

Ansvarig: Jan Mellgren, verksamhetschef, Center för skolutveckling

Bilaga 1

Värdering av styrande dokument, gemensamma för staden

Styrdokument namn	Beslutat av			Årtal	Typ av dokument					Gäller			Till ny nämnd		Till annan nämnd	
	KF/KS	SLK	SDN		SDF	Policy	Riktlinje	Regel	Anvisn	Rutin	Instruktion	Gem Gbg	Lokalt SDF	Överförs		Revideras
Ramprogram för förskole-/skolbyggnader					2014		x								x	
Biblioteksplan för Göteborgs Stad	x				2013		x				x				x	